

2. Калаур С. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності: монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 456 с.
3. Калаур С. М., Сорока О. В., Лещук Г. В. Синергія праксеологічного і акмеологічного підходів під час формування командної взаємодії та соціального партнерства у професійній підготовці майбутніх фахівців соціономічного профілю. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія», Вип. 9, 2026. С. 59–66. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2026-1.08>
4. Миронова С. П. Компетентнісний підхід до реалізації методів підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти. *Inclusion and Diversity*. 2025. Випуск 5. С. 38–41. <https://doi.org/10.32782/inclusion/2025.5.8>
5. Поліщук В. А. Праксеологічний підхід як інноваційна основа вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2014. Вип. 32. С. 148–150. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85acd54c-941a-4dc0-a5f0-b5fd4946c76f/content>
6. Цюприк А. Я., Якимович О. Н., Рузяк Т. І. Формування соціальної відповідальності фахівців в освітньому середовищі закладу вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 3(49). С. 984–996. <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/issue/view/337>

Юлія Варваринець

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність П10 Соціальна робота та консультування,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник: **Наталія Олексюк**,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної
роботи та соціальної педагогіки
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПІДГОТОВКА ВИХОВАНЦІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЗАКЛАДІВ ІНСТИТУЦІЙНОГО ДОГЛЯДУ УКРАЇНИ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядається питання підготовки підлітків 13–17 років, які перебувають під інституційним доглядом, до самостійного життя. У ній аналізуються труднощі, з якими стикаються випускники таких

установ, окреслюються ключові напрями соціальної роботи, спрямовані на формування їхньої самостійності, та пропонуються практичні методи успішної інтеграції цих молодих людей у суспільство.

Ключові слова: *інституційний догляд, самостійне життя, інтеграція, підлітки-вихованці інтернатних закладів, навички самостійності, соціально-педагогічна підтримка.*

Постановка проблеми. В умовах коли Україна виявила бажання рухатися до стандартів Євросоюзу, реформування системи інституційного догляду дітей є особливо значущим та вимагає змін. Адже питання підготовки вихованців закладів інтернатного догляду до самостійного життя потребує виваженого та зрозумілого для сторін, які дотичні до системи. Щорічно сотні підлітків залишає інтернатні заклади у віці 16-17 років. Проте не всі з них є готовими до існування у зовнішньому середовищі поза межами стін інституції. Однією із основних проблем є те, що інституційне середовище не забезпечує достатньо необхідних умов для формування базових життєвих компетенцій у майбутніх випускників: фінансова грамотність, відповідальне ставлення до власного життя, навички ведення побуту та ефективна соціальна взаємодія. Чим довше дитина перебуває у закритих чи напівзакритих закладах, тим глибше виникає у неї залежність від опіки та формує так звану «вивчену безпорадність», що підвищує ризик соціальної ізоляції її після виходу з інтернатного закладу. У зв'язку з цим, ключовим завданням соціальної роботи у закладі є створення умов, які дозволять підліткам набувати необхідних навичок та вмінь для готовності до реалій життя ще до моменту остаточного залишення інституційного закладу.

Виклад основного матеріалу. Підлітки віком 13-17 років є вкрай вразливими до внутрішніх та зовнішніх факторів. Але коли дитина переживає ці зміни в оточенні рідних та у відкритому соціумі, формування особистості та адаптація до умов зовнішнього світу відбуваються швидше і менш болісно. Тоді як в умовах інституційного догляду підлітки-вихованці часто стикаються з: обмеженим досвідом самостійного прийняття рішень, висока залежність від чіткого режиму, постійного контролю, труднощі у встановленні соціальних зв'язків з оточуючими та занижена або нестабільна самооцінка. Такі фактори ускладнюють процес адаптації після виходу із закладу.

Тому, соціальний працівник закладу має відіграти ключову роль у підготовці дитини до самостійного життя та згідно «Програмою підготовки до самостійного життя випускників закладів інституційного догляду та виховання дітей, осіб з числа вихованців прийомних сімей і дитячих

будинків сімейного типу» фахівець соціальної роботи повинен забезпечувати розвиток у дитини навичок, необхідних для самостійного життя, зокрема вміння вирішувати побутові питання, ефективно управляти власними ресурсами та користуватися різними видами соціальних, освітніх, медичних і адміністративних послуг. Важливо також формувати комунікативні здібності та зменшувати негативний вплив онлайн-спілкування [2]. Окрему увагу слід приділяти розвитку навичок планування життєвих цілей, прийняття обґрунтованих рішень, ведення здорового способу життя та відповідального ставлення до батьківства. Крім того, необхідно підтримувати професійне самовизначення, сприяти підготовці до працевлаштування та виховувати відповідальну поведінку і громадянську активність [2]. Все це повинно відбуватися шляхом організації та проведення низки заходів та інструментів.

Одним із ефективних інструментів соціалізації вихованців закладу інституційного догляду є послуга з організації наставництва. Згідно Закону України «Про наставництво» «...**наставництво** – добровільна, безоплатна, регулярна діяльність, спрямована на розвиток особистісного потенціалу особи (осіб), щодо якої (яких) може здійснюватися наставництво, з урахуванням її (їхніх) індивідуальних потреб і особливостей...» [1]. Адже, саме через індивідуальну стабільну підтримку, дорослий наставник є прикладом моделі поведінки, підтримує підлітка емоційно та допомагає приймати відповідальні та зважені рішення. В комплексі це створює відчуття безпеки та довіри і пришвидшує процес формування особистості та знижує ризик «соціальної безпорадності».

Практичними формами роботи в закладі для вихованців можуть бути: виїзні тренінги з розвитку навичок самостійності, рольові ігри та симуляції реальних ситуацій та індивідуальний супровід соціального працівника. Прикладом є соціальна програма «На порозі самостійного життя» від Тернопільського обласного благодійного фонду «Майбутнє сиріт». Адже головне, щоб підлітки не тільки знали теорію, але й проживали практичний досвід самостійності ще до покидання стін закладу [3].

Висновки. Таким чином, підготовка підлітків-вихованців закладів інституційного догляду України, є важливим етапом для забезпечення їхньої успішної ранньої соціалізації та комфортної адаптації до життя у відкритому суспільстві. Труднощі таких випускників часто виникають через недостатність практичних навичок самозарадності, психологічної готовності та сформовану залежність від тривалого проживання в існуючій системі державного піклування.

Ефективна підготовка вимагає комплексного підходу: організація заходів з розвитку життєвих компетенцій підлітків таких як фінансова грамотність, побутові вміння та здатність до визначення з напрямком майбутньої роботи та відповідно навчального закладу освіти; формування відповідальності, емоційної стійкості та навичок побудови соціальних зв'язків.

Тому соціальні працівники та наставники повинні забезпечувати підтримку і допомагати підліткам озброїтися необхідними вміннями та бути відповідальними у прийнятті будь-якого рішення. Саме через систематичність проведення тренінгів, симуляції та індивідуального супроводу, буде формуватися впевнена в собі особистість, що збільшить шанси на успішне й незалежне життя.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про наставництво» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4744-20#Text>
2. Міністерство соціальної політики України «Про затвердження Програми підготовки до самостійного життя випускників закладів інституційного догляду та виховання дітей, осіб з числа вихованців прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу» від 27.09.2018 № 1428. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1428739-18#Text>
ТОБФ «МАЙБУТНЄ СІРІТ». URL: <https://www.майбутнєсіріт.укр>

Наталія Волченко

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри приватного права
та соціального забезпечення*

*Сумський національний аграрний університет
м. Суми*

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ І10 «СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ»

Автор визначає місце основ наукових досліджень у системі професійної підготовки здобувачів І10 «Соціальна робота та консультування». Доведено, що оволодіння елементами наукового пошуку, навичками роботи з джерелами, аналізу даних, формулювання висновків і дотримання принципів академічної доброчесності є важливою умовою професійного становлення майбутнього фахівця. У роботі зазначається, що дослідницький елемент має як теоретичне, так і практичне значення у